

БСП след 2009: бавно оттегляне или възход?

Антоний Тодоров, НБУ

(текст за сборник в чест на проф. Георги Янков)

„Столетницата“ е възприет етикет, с който се назовава БСП, защото тази партия брои историята си от създаването на БСДП през 1891 г. Вярно, става дума за една твърде дълга история, в която са се развивали различни политически организации, водещи потеклото си от партията на Димитър Благоев. Тази история е белязана от множество разцепления и трансформации: първо разцепление през 1903 г., трансформация на „тесните социалисти“ в БКП през 1919 г., забрана и нелегалност през 1924-1944 г., създаване на легалната БРП през 1928 г. (сляла се с нелегалната БКП), възраждане след 1944 г. и превръщане на БКП в управляваща и по същество единствена политическа партия до 1989 г., нова трансформация през 1990 г. с партиен референдум и промяна на името в БСП. Очевидно това не е история на един и същи политически субект, а по-скоро днешно убеждение в съществуването на един дълъг, но непрекъснат процес на създаване, оцеляване и трансформация, повече на една идея, отколкото на една организация. Този текст, обаче, няма да се занимава с тази история, по която има вече огромно количество публикувани изследвания.¹ Темата тук е динамиката в присъствието и влиянието на днешната БСП в българското общество.

България преживява през последните две десетилетия на посткомунистическия преход множество трансформации. Най-съществените от тях вероятно са свързани с приемането на страната в ЕС през 2007 г., което трябваше да бъде и знак, че преходът е постигнал основната си – да преобразува обществото в либерална демокрация, основана на частната пазарна икономика. През тези години сериозни трансформации претърпява и партийната система в България – появата на центристкото НДСВ през 2001 г., неговият залез десетина години по-късно и изместването му от нов политически субект – ГЕРБ, който през 2009 печели първите си парламентарни избори, разрушава двуполусния „червено-син“ модел от първото десетилетие на посткомунистическия преход. От 2005 г. се появяват и антисистемни партии като „Атака“ и отцепилите се от нея НФСБ и други, по-малки организации. България преживява също така и поредица от граждански протести и предсрочни избори през 2013-2014 г., които пораждат нови разцепления в партиите, както и прегрупирания, често немислими в предишното десетилетие. Изборите стават трудно предсказуеми, старите политически ориентири на гражданите вече не могат да служат добре. В тези бурни трансформации, БСП също преживява промени, макар да изглежда, че партията запазва изцяло своята идентичност.

Година на разцепления

След 2009 г. БСП претърпява множество промени. За това време тя сменя трима председатели: Сергей Станишев (2001-2014), Михаил Миков (2014-2016) и Корнелия Нинова (от 2016 г.). През тези години партията е била в опозиция, но е имала и краткотрайно участие в управлението на правителството на Пламен Орешарски в коалиция с ДПС (май 2013 – август 2014).

---

¹ Сред последните публикации вж. поредицата „Изследвания по история на социализма в България“, три тома публикувани от Фондация „Фридрих Еберт“ и Център за исторически и политологически изследвания 2010-2011 г.

В тези динамични за партиите в България времена, БСП преживява поредица от кризи, които имат характера и на разцепления, макар мнозинството на членовете на партията да запазва лоялността си. Всъщност БСП винаги се е характеризирала с разнородност, до голяма степен следствие на скорошната ѝ история на една трансформирала се бивша управляваща партия в комунистически режим от съветски тип. Нейните елити са между два социални полюса на посткомунистически преход – този на проходящия частен бизнес, включително едър, и този на губещите от прехода, на неуспелите да се адаптират към частната пазарна икономика. В самите партийни редове още в началото на прехода това противоречие е описано картинно от журналиста Стефан Продев като съжителство на „червените бабички и червените мобифони“.² Но вътрешната разнородност на БСП отдавна не се изчерпва само с това разделение: днес различни анализатори разграничават лобита, зад които стоят интереси в енергетиката, природния газ, оръжейната търговия, зърнопроизводството, туризма. Конкуренцията между тях създава нестабилно равновесие, което се проявява по различни поводи, особено на националните конгреси.³

През 2013-2015 г. в БСП протичат интензивни процеси, като партията напускат някои от нейните най-известни дейци, създавайки собствени политически проекти в левия-център. Най-знаковото напускане е това на Георги Първанов, бивш президент на България (2002-2012) и лидер на Българската социалистическа партия (1997-2001). Това разцепление е предшествано от лидерска борба между Първанов и Станишев през 2012 г., която се проявява също така и в разцепление сред партийните членове. С Първанов напускат и други известни социалисти, като например Ивайло Калфин, който като президентски кандидат на БСП през 2011 г. постига второ място с минимална разлика с победителя Росен Плевнелиев, кандидата на ГЕРБ. Те създават през 2014 г. новата партия АБВ, който привлича част от симпатизантите и избирателите на БСП. АБВ постига успех на извънредните парламентарни избори през 2014 г. и влиза в парламента със 136 223 гласа, като първоначално участва в правителственото мнозинство на ГЕРБ, но година по-късно излиза в опозиция.

Втората видна фигура на социалистите, която напуска БСП, е Татяна Дончева, която лансира още през 2011 г. „Движение 21“, което преди това е организация на младите интелектуалци в БСП. Партията участва на изборите през 2014 г. и получава 39 221 гласа, но на президентските избори през 2016 г., когато лидерката ѝ се кандидатира, получава вече 69 545 гласа. За предсрочните парламентарни избори през 2017 г. „Движение 21“ търси сближаване с АБВ, което може да създаде, независимо от конкретния резултат на изборите, един втори център за идентификация на левите избиратели, както „Евролевицата“ е за няколко години след 1997 г.

Третата видна фигура на социалистите, напуснали през този период БСП, е Георги Кадиев, който на кметските избори в София през 2009 г., макар да остава втори, получава най-високият резултат за социалистите в столицата. През 2014 г. той напуска парламентарната група на БСП и на кметските избори през 2015 се кандидатира, въпреки че неговата партия има официален кандидат, и получава 23 467 гласа. На следващата година, 2016, той образува нова партия „Нормална държава“.

---

² Вж. в. Сера, 5 септември 2001 <http://www.segabg.com/article.php?id=193985>

³ Вж. обобщаващата статия на Сима Владимирова „Обкръжението на Корнелия Нинова“, в. 168 часа, 12.05.2016: <http://www.168chasa.bg/article/5489077>

Разцепленията се проявят и по места – в общинските организации, когато възникне конфликт между организацията и избрания кмет или между местните социалисти и централното ръководство.⁴

Тази поредица от разцепления, макар и малки по своя мащаб, защото основната членска маса не ги подкрепя, намалява политическия потенциал на БСП. Разбира се, новообразуваните формации не са били подкрепени на изборите само от бивши избиратели на БСП, но все пак успяват да привлекат общо около 200 000 от тях.

Но тези разцепления вървят заедно с едно сериозно обновяване на ръководните инстанции на БСП. Изпълнителното бюро е значително обновено през 2016 г. от навият председател Корнелия Нинова. По-интересни са промените в Националния съвет на БСП (180 члена). На конгреса през 2012 г. са обновени 41% от състава му, а на конгреса през 2016 г. – вече 52%. Така в днешния НС членове, които са в състава му от 2008 г. са по-малко от 30%.

Промени в състава на НС на БСП (2008-2016)

	2008	2012	2016
Нови членове	-	74	96
Членове 2 пъти	-	106	34
Членове 3 пъти	-	-	55
Общ брой	181	180	185

Източници: в. Дума 22. Май 2012 <http://www.duma.bg/node/32543>; БСП: официален сайт 2016 http://bsp.bg/about/structure/nacionalen_syvet_na_bsp.html; НДТ Добрич, 23.11.2008 <http://www.ndt1.com/article.php/20081123174729796>.

БСП е една от малкото партии в България, в която сега изборът на партиен лидер е съпътстван от политическа борба и избори сред много кандидати. Доскоро лидерът е бил посочван най-често от предишния лидер, но след оттеглянето на Сергей Станишев от поста през юли 2014 г., БСП на два пъти избира лидер при оспорвана конкуренция между повече от двама кандидати. През 2014 г. Михаил Миков е избран в оспорван балотаж с Драгомир Стойнев, а през 2016 г. Корнелия Нинова също е избрана в оспорван балотаж с Михаил Миков. Това означава не само наличие на вътрешнопартийна демокрация, но най-вече на вътрешнопартиен плурализъм.

Години на бавно свиване

През анализирания период (2009-2016) БСП видимо свива политическото си присъствие в обществото. На първо място това е тенденцията на намаляване на членския състав. Съгласно публикуваните данни, в сравнение с 2005 г. членската маса на партията е намаляла двойно.

Партийни членове на БСП 2005-2016

	2005	2009	2012	2016
Брой членове	210 000	190 000	150 000	105 000

Източници: Тодоров 2012: 500; Канев, Тодоров, 2014: 232; в. „24 часа“, 15.02.2016: <https://www.24chasa.bg/novini/article/5300656>.

⁴ Като например в Пазарджик или Видин през 2016 г.

Макар БСП да остава най-многочислената партия в страната с около 8 000 основни партийни структури и 299 общински и районните организации, спадът е чувствителен. Другата масова партия като ГЕРБ продължава и през 2015-2016 г. да увеличава членовете си, наред с другото и благодарение на позицията си на управляваща партия, макар да остава по-малобройна БСП със своите около 86 000 члена. Трудно е да се прецени, доколко създаването на новите леви проекти като АБВ или „Движение 21“ са основна причина за това през последните две години, но е възможно това да е един от факторите: АБВ отчита през 2016 г. 14 753 членове и вече има 1 203 клуба и организации в 217 от всички 265 общини.⁵

Особено показателна е динамиката на избирателите на БСП през последните 15 години. На парламентарните избори за периода 2001-2014 това са последователни възходи и падения. БСП печели изборите през 2005 г., но излиза втора партия на всички останали избори: 2001, 2009, 2013 и 2014 г. Става въпрос за различни избори: през 2001 и 2005 те са редовни. През 2001 парламентарните избори са спечелени от НДСВ, БСП е в опозиция тогава от 1997 г. Няколко месеца след парламентарните избори, обаче, кандидатът на БСП за президент и тогавашен председател на партия Георги Първанов печели неочаквано и е избран за президент. Това допринася за ремобилизацията на избирателите на БСП на редовните парламентарни избори през 2005 г. и постигането на над 1,1 млн. гласа. С трудни преговори с ДПС и НДСВ, дотогава управлявалите партии, социалистите формират правителство на тогавашния неин председател Сергей Станишев. Това „правителство на тройната коалиция“ е необичайно в няколко насоки. На първо място то е сформирано от партията, спечелила най-много гласове на изборите (БСП), но в състава му влизат и двете дотогава управлявали партии. Това не маркира една по-дълбока, или още по-малко радикална промяна. На второ място трите партии си разпределят контрола върху отделните министерства, което оставя впечатлението често за липса на координация между тях. И най-сетне, клиентелистките практики и неуспехът в ограничаването на корупцията подкопават общественото доверие в правителството, което въпреки приемането на България в ЕС през 2007 г. губи редовните избори през 2009 г. БСП отчита твърде нисък резултат – почти 750 000 гласа, което представлява 68% от нейните избиратели през 2005 г. Това е дори и по-малко, отколкото партията получава през 2001 г.

БСП остава в опозиция на правителството на ГЕРБ, партия учредена през 2007 г., която подобно на НДСВ през 2001 г. печели убедително изборите през 2009 г. с над 1,6 млн. гласа. През 2011 г. на президентските избори кандидатът на ГЕРБ Росен Плевнелиев печели на втория тур с почти 1,7 млн. гласа, но са малка преднина от кандидата на социалистите Ивайло Калфин, който получава над 1,5 млн. гласа. БСП изчаква удобен момент за политически реванш и той идва през 2013 г. в резултат на поредица от протести по различни поводи, най-вече свързани с цените и доходите. Оставката на правителството на Бойко Борисов отваря възможност за предсрочни избори. Те обаче са парадоксални – БСП с малко над 940 000 гласа остава втора, след оттеглилата се от властта ГЕРБ, която получава 1,08 млн. гласа. Парадоксът е, че БСП не успява да надмине ГЕРБ, но и че в новоизбраното Народно събрание се получава почти патова ситуация – не изглежда възможна нито една двупартийна коалиция под ръководството на ГЕРБ или на БСП, особено след заявлението на тогавашния лидер на ДПС Лютви Местан, че няма да подкрепи нов кабинет на Бойко Борисов. След дълги преговори се стига до кабинет на БСП и ДПС с министър-председател Пламен Орешарски, но двете партии имат точно 120 депутати

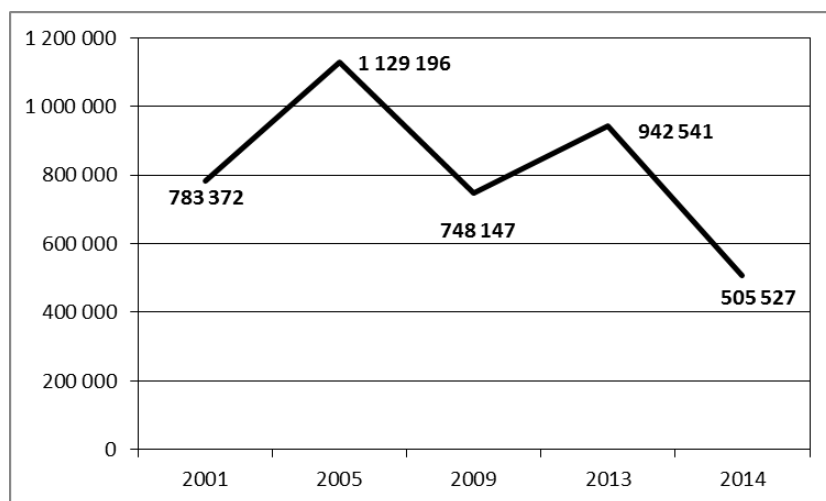
⁵ Данните са от в. „24 часа“, 15.02.2016

(50%). За избирането и работата на новото правителство решаваща се оказва парадоксалната подкрепа от страна на четвъртата парламентарна партия „Атака“, чийто лидер Волен Сидеров осигурява мнозинството с т.нар. „златен пръст“. Всъщност „Атака“ не участва в коалицията, но осигурява един глас, за да стане възможно избирането му. Впоследствие, когато ГЕРБ решават да бойкотират кворума в НС, „Атака“ осигурява такъв и прави възможна работата на парламента.

По-съществено за по-нататъшото развитие на БСП през 2013 г. е нейното решение да подкрепи избора на медийния магнат Делян Пеевски за председател на ДАНС. Общественото мнение реагира остро на този избор, защото в мнозинството си смята Пеевски за свързан с мафиотски кръгове или най-малкото за фигура от сенчестия бизнес и задкулиската политика. Започват спонтанно мащабни протести, които продължават до зимата на 2013-2014 г., макар Делян Пеевски да се оттегля още след първия ден на протестите. През юли 2014 г., когато масовите протести вече са затихнали, правителството на Пламен Орешарски подава оставка, след като ДПС, партньорът на БСП, решава да се оттегли. Но това е предшествано от изборите на ЕП през май същата година, на които съотношението между гласовете за ГЕРБ и БСП е 3 към 2, което показва сериозен спад в електоралната подкрепа за правителството.

БСП излиза от този мандат с още по-силно намалена обществена подкрепа. На предсрочните избори през 2014 г. листите ѝ получават малко над 500 000 гласа – това е най-ниският резултат в цялата електорална история на партията след 1990 г. БСП получава и един мандат по-малко в сравнение с изборите през 2009 г. Общата тенденция в парламентарните избори показва постепенно свиване на електората на БСП, макар и не като непрекъсната тенденция, а на поредни вълни, при които всеки подем е последван от спад, който е по-нисък от предишния спад.

Получени гласове за листите на БСП на парламентарните избори 2001-2014

Източник: ЦИК

Парламентарните избори произвеждат и определено присъствие на депутати от БСП в Народното събрание. БСП не е постигала самостоятелно парламентарно мнозинство от 1997 г. до 2016. Затова и винаги е опитвала да работи в коалиции, както когато е сформирала правителство, така и когато в опозиция е опитвала да прокара свои законопроекти.

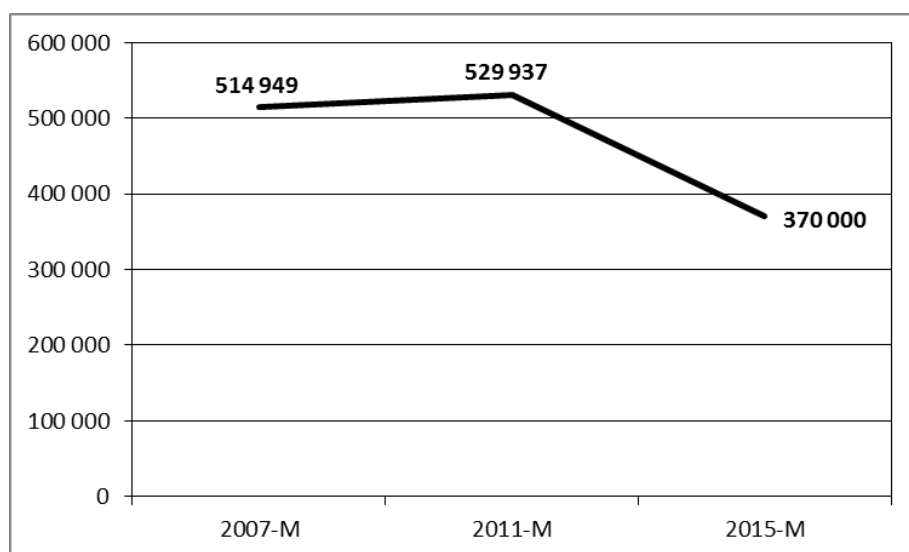
Брой на избраните депутати с листите на БСП (2001-2015)

	Депутати	%
39 ОНС – 2001	48	20,0%
40 ОНС – 2005	82	31,2%
41 ОНС – 2009	40	16,7%
42 ОНС – 2013	84	35,0%
43 ОНС – 2014	39	16,3%

Източник: ЦИК

Картината на получените гласове на местните избори е малко по-сложна, но също говори за спад. Листите на БСП за общински съветници през 2007 г. получават малко над 510 000 гласа, през 2011 г. има дори известен подем – тогава гласовете са почти 530 000, но през 2015 се свиват на около 370 000.⁶ Много по-показателни в това отношение са данните за избраните кметове на общини – там тенденцията на свиване на присъствието на социалистите в институциите и още по-отчетлива. Ако през 2003 г., когато на парламентарно равнище БСП е още в опозиция, социалистите имат 92 общински кмета, от които 14 в областните градове. През 2015 г. са избрани вече едва 38 кмета на БСП, от които нито един в областен център. Но дори през 2007 г., две години след като БСП печели парламентарните избори и сформира правителството на „трайната коалиция“, има спад в броя на избраните кметове-социалисти, включително в областните центрове.

Получени гласове от листите на БСП за общински съветници.

Източник: по данни на ЦИК и Агенция „Медиана“ (за 2015 г. числото е по оценка).

Кметове на общини от БСП 2003-2015.

	2003	2007	2011	2015
Общини	92	77	62	38
Областни центрове	14	9	8	0

Източник: по данни на ЦИК.

⁶ Данните са от доклад на агенция „Медиана“.

Президентските избори, поради техния мажоритарен характер, показват по-различна тенденция, макар че и те показват свиване на електоралната подкрепа. Ако вземем данните от първия тур на изборите от 2001 до 2016, където кандидатите обичайно получават тясно партийна подкрепа, данните показват, че в три от четирите президентски избори през периода, включително последните от 2016 г. кандидатите на БСП получават около 1 млн. гласа, както през 2011 и 2016 г. Това в много отношения се доближава до горната граница на електоралната подкрепа за БСП от последните години. Изключението е от 2006 г., когато Георги Първанов се кандидатира за втори мандат. Тогава очевидно още на първия тур той получава много по-широка подкрепа, отколкото е партийната електорална подкрепа за БСП – почти 1,8 млн. гласа, което е равнището на подкрепата за социалистите от 1990-1994 г. Това е и резултат от афишираната тогава подкрепа от страна на ДПС, но не тя може да обясни всичко и поне още 200 000 гласа са дошли от другаде. Затова изборите от 2006 г. са изключение.

През ноември 2016 г. кандидатът за президент Румен Радев, издигнат и подкрепен от БСП, спечелва президентските избори. Това също е в някакъв смисъл изключение от предишните избори. На първо място, защото дори още на първия тур, макар привидно да имаме завръщане на равнището на вота за БСП от предишни години, Радев получава според проучванията много гласове над очакваната партийна подкрепа за БСП. На първия тур има и кандидат като Ивайло Калфин, който е бил кандидат на БСП през 2011 г. и той несъмнено е привлякъл част от обичайния вот за социалистите (на първия тур през 2016 г. той получава малко над 125 000 гласа). Същото донякъде може да се каже и за президентската кандидатура на Татяна Дончева, получила малко над 69 000 гласа. Тези избиратели, общо около 200 000, са най-вероятно бивши избиратели на БСП.

На второ място Румен Радев привлича немалко гласове извън БСП: според проучването на „Галъп интернешънъл“ на изхода на урните, поне 10% от неговите избиратели на първия тур са гласували през 2014 г. за ГЕРБ и още толкова от негласувалите тогава (което общо може да се изчисли на около 200 000).⁷ Така гласувалите за кандидата на БСП на първия тур партийни избиратели на социалистите са били вероятно не повече от 600 000, число близко до резултатите от изборите през 2014 и до данните на проведените през 2015-2016 социологически проучвания на партийните електорати.

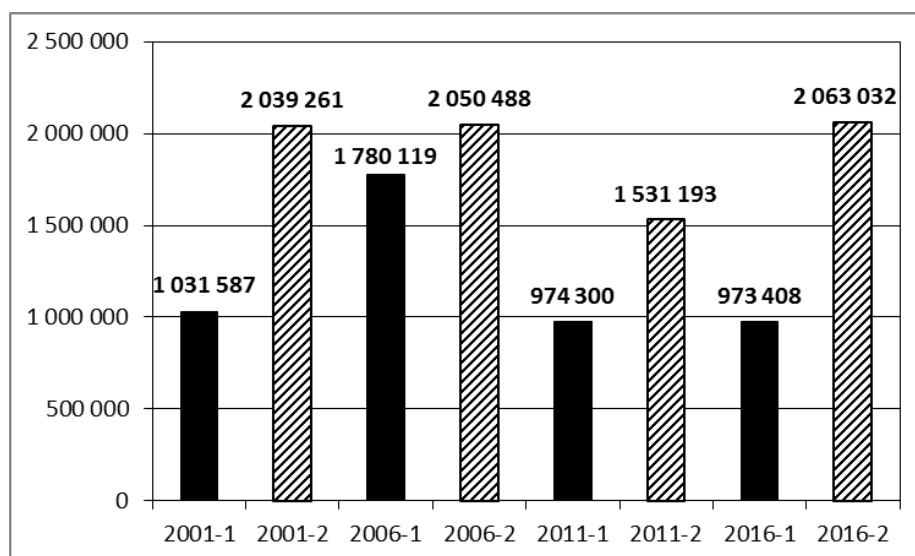
На трето място Румен Радев печели изборите не толкова като партиен кандидат на БСП, напротив, той е припознат като кандидат, който не е имал изобщо партийни обвързаности. Това, наред и с други съображения, изглежда един от най-важните фактори за неговата победа. Във всеки случай изследванията на изхода на урните на втория тур през 2016 г. показват по-ясно картината: над 2 млн. гласа за Радев са дошли от почти всички посоки на политическия спектър, в който бившите избиратели на БСП (включително отпреди 2014 г.) най-вероятно не са повече от 40%.⁸

---

⁷ В. 24 часа, 7 ноември 2016 г.: <https://www.24chasa.bg/mnenia/article/5858928>.

⁸ В. 24 часа, 14 ноември 2016 г.: <https://www.24chasa.bg/mnenia/article/5873379>.

Получени от кандидатите на БСП гласове на президентските избори 2001-2016

Източник: по данни на ЦИК.

Идейната трансформация и профилът на избирателите

Мненията за БСП в българското общество са противоположни от самото начало на демократичния преход. От една страна са противниците и съперниците на партията, които поддържат една устойчива представа за нея. На първо място според тези представи БСП е партията на бившите комунисти – един традиционен етикет, който продължава да се използва от критиците на партията. Това означава, че въпреки претенциите, че се е променила, БСП остава същата комунистическа партия от времето на НРБ, макар и в нова ситуация. Този етикет се използва в различни смисли: единият е, че БСП остава същата консервативна сталинистка партия, докато вторият е, че БСП е крайно лява и съвсем не ляво-центристка социалдемократическа партия.

Самата БСП се самоопределя в своята програма от 2008 г. така: „БСП предлага днес своята нова програма като наследник и продължител на над 100-годишната история на създадената през 1891 г. Българска социалдемократическа партия. Ние съхраняваме и отстояваме демократичните традиции от историческото си наследство, подчертаваме историческото значение на революционните борби на поколения български социалдемократи, комунисти и социалисти за свобода и човешки права и оценяваме по достойнство съграденото в страната при социализма през втората половина на миналия век.“⁹ Заявката е, че партията не се отказва от комунистическото си минало, но се разграничава от „всичко, противоречащо на социалистическите идеи, демокрацията и хуманизма“. От друга страна в резултат на сериозно усилие БСП е приета в Социалистическия интернационал и ПЕС, а нейният бивш лидер Сергей Станишев е лидер и на ПЕС понастоящем, което е признание на мястото на партията в семейството на ляво-центристките партии в Европа и света. В стремежа си да скъса със сталинското минало, но да не отхвърли съвсем комунизма, но също и да бъде призната като легитимна ляво-центристка партия, БСП прави много усилия да приеме и наложи сред привържениците си някои разбирания и идеи, които по традиция са били отхвърляни от нея:

⁹ http://bsp.bg/documents/osnovni_dokumenti.html

членството на България в НАТО или въвеждането на плоския данък от правителството на Сергей Станишев. Такива усилия са имали също така и намерението да не отблъснат определени избиратели в решаващи за БСП времена.

Противно на традиционния етикет „(бивши) комунисти“, критиците на БСП отляво, обратно, оспорват дори тази генеалогия като релевантна. Поддръжниците на трите комунистически партии в България гледат на БСП като на партия-ренегат, скъсала радикално с комунизма. Либералните леви критици на БСП оспорват дори, че БСП е лява партия – левият блогър Илия Марков заявява: „БСП не е левица, защото не отговаря на три важни тревоги на обществото: не е отдадена на справедливостта; не е отдадена на равенството; не е отдадена на мисълта за бъдещето на обществото“.¹⁰ Друг ляв блогър Божидар Божанов е още по-категоричен: „за БСП „ляво“ значи две неща: раздаване на пари и сътрудничество с Русия. Нито раздаването на пари е ляво, нито връзките с Русия.“¹¹. Дори и някои либерални критици от десния център споделят това разбиране, че БСП не е лява партия, само играе такава роля.

По време на протестите срещу правителството на Пламен Орешарски се налага и друг образ на БСП, донякъде позабравен след първите години на демократичния преход – партия на олигархията, свързана със сенчести бизнеси и търговия с влияние, партия на задкулисието. В много от лозунгите на протестиращите се чете знак на равенство между БСП и мафията. Обвиненията в тази насока съпътстват поредицата политически скандали свързани с енергетиката, екологията или организираната престъпност през всички тези години на прехода. Дори бивши дейци на БСП, като Красимир Райдовски, критикуват партията за тесните ѝ връзки с „мафията“.¹² А в коментар по повод на разтрогването на коалицията „БСП – лява България“ лидерът на „Еврором“ Цветелин Кънчев, горчиво заявява, че „никога в ръководството на БСП не е имало толкова милионери“.¹³

До голяма степен старото напрежение от времето на Стефан Продев между „червените бабички“ и „червените мобифони“ продължава да съществува в БСП или поне в представите за нея. В днешната БСП нещата изглеждат дори още по-сложни – в партията съжителстват различни групи и лобита, различни страти, между които комуникацията не винаги е лесна. Действителният политически профил на БСП не може да бъде определен единствено на основата на самопредставянето ѝ, нито въз основа на образа, създаван от нейните опоненти и критици, включително вътре в партията. Вероятно нейният публичен образ е с толкова различни лица, защото самата тя вътрешно е много разнородна и се споява от различни фактори, често извън нея.

Профилът на избирателите на БСП, онези, които я подкрепят на избори, вероятно също би бил от полза, когато описваме нейния идейно-политически характер. Множество различни изследвания показват, че една значителна част от избирателите и привържениците на БСП го правят по биографични основания – защото в семейството, в произхода, има корени, свързани

¹⁰ <https://iliamarkov.eu/bsp-ne-e-liava-partia/>

¹¹ <https://blog.bozho.net/blog/1407>

¹² BIG5, 06 Февруари 2017: <http://www.big5.bg/interview/item/4121-raidovski-zakanite-na-bsp-kam-mafiyata-zvuchat-kato-prikazki-za-idioti-i-bavnorazvivashti-se.html>

¹³ <https://news.bg/politics/spryahme-kranchetata-kam-firmite-na-liglyoto-na-pozitano-skochi-tsvetelin-kanchev.html>. Разбира се самият Цв. Кънчев принадлежи към икономическия елит в ромската общност.

с БСП и нейната история. Тези биографични основания изглеждат понякога много силни и продължават да поддържат присъствието на БСП в българското общество.

Друг фактор за подкрепата на БСП е свързан с определени ценности и навици, наследени от времето на НРБ. Обичайно това е валидно за най-възрастните поддръжници на партията, които имат позитивни лични спомени от комунизма и които оценяват днешното си положение по-скоро като губещи от демократичния преход (било като загуба на социален статус или престиж, било като загуба на здраве и младост).

Трети фактор за устойчивата подкрепа за БСП идва от страна на кръгове, които са били сред привилегированите по времето на комунизма, но които са успели да запазят социалното си положение и днес най-често развиват успешни бизнеси. За тях БСП е не само важна политическа опора днес, но и среда, където общуват и намират опора от страна на стари и нови мрежи на познанства и влияния. Тези среди успешно използват наследения социален капитал на техните родители и във времето след комунизма.

Най-сетне, в БСП има и млади привърженици, някои от които очакват това да им помогне в кариерата, но други го правят от идеализъм. Първите нямат особена чувствителност към социалната идеология, изповядвана от партията, но са приели нейната среда като подкрепяща в жизнените си планове. Вторите, обратно, са силно чувствителни към идеите за социална справедливост и очакват БСП да олицетворява тази кауза.

Динамиката на избирателите на БСП през 2013-2014 г. показва почти двойно намаление на подкрепата. Интересни промени има и в профила на тези избиратели. През 2013 г. БСП е на един относителен пик в подкрепата – почти 1 млн. избиратели, докато през 2014 г. партията понася тежка загуба. Може да се предположи, че на вторите избори са гласували най-лоялните симпатизанти, дори онова, което можем да определим като „твърдо ядро“ към днешна дата. Неговият профил, според проучването на изхода на урните на „Алфа рисърч“ отговаря на повечето правени през предишните десетина години проучвания: за БСП гласуват по-често хората на пенсионна възраст (над 60 г.), жители на малките градове и селата. Всъщност не съвсем – долната таблица, в която са изчислени коефициенти на свръх или недопредставяне, показва, че БСП вероятно е изгубила ядрото си в селата и е много повече партията на малките градове. От изследването на „Алфа рисърч“ е видно също така, че според образователния профил на избирателите, БСП е относително свръхпредставена сред хората с основно и по-ниско образование¹⁴. Така описаното ядро представя по-скоро партия на по-обикновените и относително по-бедните слоеве на населението, което редица наблюдатели противопоставят на относително заможния ѝ елит.

14

http://www.dnevnik.bg/bulgaria/2014/05/26/2308477_alfa_risurch_kakvi_sa_izbiratelite_na_pette_partii_s/
Дневник 27 май 2014

Профил на избирателите на БСП по възраст

В % от всички	2014	Пропорция	2013	Пропорция
18-30	7	0,42	14	0,52
30-60	12	0,73	22	0,81
Над 60	31	1,88	44	1,62
Средно	16,5		27,1	

ИзточникМ: Алфа рисърч¹⁵

Профил на избирателите на БСП по населено място

В % от всички	2014	Пропорция	2013	Пропорция
София	15	0,91	26	0,96
Областен град	16	0,97	27	0,99
Малък град	19	1,15	29	1,07
Село	18	1,09	25	0,92
Средно	16,5	1,00	27,1	1,00

Източник: Алфа рисърч¹⁶

Сравнението на профила на избирателите на БСП от двата последователни избори, при които първият е силно мобилизиращ, а вторият – силно демобилизиращ за социалистите, показва интересни резултати, макар и не толкова силно отчетливи. Кризата около протестите срещу правителството на Пламен Орешарски води до значителен отлив на избиратели, изглежда най-вече от София, но също и от селата, както най-вече и на млади избиратели под 30 години. Обратно, когато БСП успява да мобилизира подкрепа надхвърляща нейното основно ядро, това са именно такива категории – очевидно подвижни избиратели, които веднъж гласуват, а друг път не, или които са склонни да променят вота си.

Данните на „Галъп интернешънъл“ също потвърждават характера на ядрото на избирателите на БСП, каквото го виждаме през 2014 г.: свръхпредставителство сред най-възрастните (над 65 години), след пенсионерите, сред хората с основно образование (но не сред по-ниско от основното) и сред ромската общност.¹⁷ По същество подкрепата за БСП си остава сред по-скоро дефаворизираните слоеве, което е очаквано за една лява партия. Но това подчертава вероятно в по-голяма степен разминаването в социалното положение на нейната електорална основа с нейния елит.

В първото десетилетие на прехода БСП е истинска народна партия, присъстваща във всички значими страти на българското общество. След 2009 г. ГЕРБ се опитва доста успешно да играе същата роля и да заеме такава позиция, което е най-вече за сметка на БСП. Към днешна дата

¹⁵ http://alpharesearch.bg/bg/socialni_izsledvania/socialni_publicacii/socialno-demografski-profil-na-glasuvalite-v-parlamentarnite-izbori-2013.794.html;
http://alpharesearch.bg/bg/socialni_izsledvania/socialni_publicacii/socialno-demografski-profil-na-glasuvalite-v-izborite-za-evropeyski-parlament-2014.819.html

¹⁶ http://alpharesearch.bg/bg/socialni_izsledvania/socialni_publicacii/socialno-demografski-profil-na-glasuvalite-v-parlamentarnite-izbori-2013.794.html;
http://alpharesearch.bg/bg/socialni_izsledvania/socialni_publicacii/socialno-demografski-profil-na-glasuvalite-v-izborite-za-evropeyski-parlament-2014.819.html

¹⁷ Offnews, 5 октомври 2014: http://offnews.bg/news/Politika_8/Koj-kak-glasuva-votat-po-vazrast-obrazovanie-i-etnos_398991.html

именно ГЕРБ е народната партия, докато БСП е по-скоро пред сериозна дилема: дали да продължи да отстоява и да се бори за връщане на позицията си, измествайки ГЕРБ, или, обратно, да поеме към облика на повече класова партия, изразяваща най-вече интересите на работещите, включително и на самонаетите в дребния и среден бизнес. Това по същество е избор между популистка или социална партия и в БСП има влиятелни изразители и на двете линии.

Наред с този кливидж, в БСП се проявява и друг, по-чисто идеологически: между социалния патриотизъм и социалния либерализъм. Този кливидж придобива все по-видимо значение в много страни на Европа, като често се проявява като конфликт между националното и мултикултуралното. В европейски план проявата на кливиджа е между радетелите за засилена интеграция и федерализъм от една страна, и радетелите за „Европа на нациите“, където има връщане на суверенитета към отделните държави, от друга. И ако през 2001-2005 г. БСП изглеждаше по-склонна да се определя като социалистическа лява либерална и про-европейска партия, сега изглежда има завой към национален, патриотичен профил. В редиците на БСП има откровени привърженици на евроскептицизма на унгарския премиер Виктор Орбан, както и на евродистанцираната позиция на руския президент Владимир Путин или на новия американски президент Доналд Тръмп.¹⁸ Левият журналист Петър Волгин обяснява това позоваване на Тръмп от страна на левите: „Доналд Тръмп говори неща, които биха звучали перфектно от устата на всеки ляв политик и биха се харесали на левите избиратели. Тръмп е противник на глобализацията и на транснационалните споразумения поради същите причини, поради които срещу тях се вдига и левицата.“¹⁹ Вероятно не по същите причини, но е същата реакцията на отхвърлянето.

Двата кливиджа в БСП са фактори, които задържат разширяването на влиянието на партията в среди, които се определят като леви и либерални – често завършили престижни университети, включително в чужбина, активни в блогосферата и мобилизиращи се по различни каузи. Но от друга страна, налагащата се в БСП ориентация към патриотизма и антиглобализацията, противопоставянето в много посоки на Запада, изглежда я отваря към онези среди на работниците и средната класа, които са последвали през последните десетина години политически партии като „Атака“, НФСБ или ВМРО, които са по-откровени евроскептици и са резервирани към международната хегемония на САЩ. Към настоящия момент е трудно да се прецени, коя ориентация би била по-печеливша за електоралното влияние на БСП сред по-младите граждани.

* * *

БСП е сложно образувание, съставена е от различни вертикални страти и хоризонтални лобита и групи. Във вертикалния план на организационното си функциониране, партията има поне три обособени равнища, като отношенията между тях не винаги са управляеми, а и всяко от тях има известна автономия: основните организации, някои от които са по-активни от другите и

---

¹⁸ През февруари 2017 г. в София група политици и общественици основават българско „Тръмп общество“. Сред учредителите са и лица на левицата като Александър Томов (бивш вицепремиер на БСП и бивш лидер на „Евролевицата“), Борислав Цеков, Светлана Шаренкова и др.

<http://dnes.dir.bg/news/donald-tramp-evropeysko-tramp-obshtestvo-25067692>

¹⁹ Pogled.info, 26.01.2017: <http://pogled.info/avtorski/Petar-Volgin/zashto-levi-hora-podkrepyat-donald-tramp.81992>

имат самостоятелен колективен живот; общинските и областните ръководства; националните органи в София. Понякога между тези равнища има напрежение, особено в навечерието на избори, когато местните и националните виждания за състава на листите могат и да не съвпадат. В тези напрежения обикновените членове имат малко участие и в повечето случаи са странични наблюдатели.

В много случаи напрежения възникват и между различни лобита и организирани фракции в самата партия. Най-често това е по повод на избора на нов лидер – процедура, която през последните десетина години се завърта три пъти. Всяко лоби или фракция се опитва да прокара своите кандидати за председател и своите виждания, но също и свои хора в националните органи.

Промените в Устава на БСП от февруари 2017 г. показват амбицията за значителна промяна в публичните лица на партията: членове на националното ръководство и на парламентарната група.²⁰ Това е в насоката на демонстриране на съществена партийна промяна, която да компенсира провалите от последните няколко години. БСП не е била самостоятелно на власт от 1997 г. насам, вече 20 години. През 4-те години на правителството на Сергей Станишев и малко повече от годината на управлението на правителството на Пламен Орешарски (общо по-малко от 7 години), БСП неизменно е била в коалиция, с ДПС и в двата случая, с НДСВ в първия. Макар тези мандати да се приписват най-вече на нейната „политическа зестра“, те са много компромисни. От евентуален успех на започнатата през 2016-2017 г. промяна зависи дали БСП ще започне да увеличава обществения си престиж и с това електоралната си тежест, или ще продължи бавно и постепенно да се свива, докато престане да бъде съществен фактор на политическия процес.

БСП е партия, в която кипи динамичен вътрешнопартиен живот и различните нейни равнища и лобита са в сложно равновесие. Единството на тази разнородност се поддържа в началото на прехода от страха от възмездие или маргинализация, но след 2001 г. този фактор вече не е ефикасен. Днес БСП има силни конкуренти на собствения си терен, и това са не толкова други леви партии, които са се отделили от нея, колкото партиите от днешния Патриотичен блок, но и вече хегемонната през последните осем години партия ГЕРБ. Социалистическата левица в България е отново на преломен етап, като този път залогът е политическото оцеляване. Това, обаче, е валидно и за много други страни в Централна и Източна Европа.

Библиография:

Канев Д., Тодоров, А. (съст. и ред.) Качество на демокрацията в България. Изток-Запад, 2014, сс. 141-224.

Канева, Лиляна; Максим Мизов, Евгений Кандиларов (съст. и ред.) Изследвания по история на социализма в България. Преходът. Том 3. София, Фондация „Фридрих Еберт“ и Център за исторически и политологически изследвания, 2011. Сс.288-337.

Кръстева А. (ред.) Българският политик. Щрихи към портрета. София, НБУ, 2010. с. 57-70.

---

²⁰ Вж. <http://news.bnt.bg/bg/a/kongrest-na-bsp-odobri-revolyutsionni-promeni-v-ustava-na-partiyata>

Кръстева А., Тодоров А. (съст.) Избори 2009: Европейски, парламентарни, кметски. Нов български университет, 2010.

Тодоров А. Граждани, избори, партии. България 1879-2009. Изток-Запад, 2010.

Тодоров А. Социалистическата левица след неолибералната епоха. В: Канев Д. (съст. и ред.) Социалната алтернатива за Европа. Фондация „Фридрих Еберт“ и Фондация „Солидарно общество“, 2014, сс. 44-57.

Тодоров А. Членуването в партиите след 1989 г. В: Любенов М . (ред.) Българската политология пред предизвикателствата на времето. Сборник в чест на 60-та годишнина на проф. Георги Карасимеонов. София, 2010. с. 137-150.